

ІНТЕГРАЦІЯ ВИЩОЇ ОСВІТИ УКРАЇНИ ДО ОСВІТНЬОГО ТА НАУКОВОГО ПРОСТОРУ ЄС: АНАЛІЗ МІЖНАРОДНО- ПРАВОВИХ АКТІВ

Процька С. М.,

канд. пед. наук, доцент, доцент кафедри соціальної філософії, філософії освіти та освітньої політики історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова

Іванова К. В.,

студентка групи 1мОПз історико-філософського факультету Національного педагогічного університету імені М. П. Драгоманова, магістерська програма «Освітня політика»

У статті здійснено аналіз міжнародно-правових норм щодо права на освіту, зокрема міжнародні акти, що регулюють відносини держави та закладів освіти у галузі освіти; охарактеризовано нормативно-правові акти, прийняті Україною з метою імплементації міжнародних норм в українське право; досліджено вплив глобалізаційних тенденцій на процеси, що відбуваються у сфері освіти; визначено завдання держави у сфері підтримки розвитку освіти з урахуванням міжнародних стандартів у цій галузі.

Ключові слова: вища освіта, право на освіту, державна освітня політика, міжнародно-правові акти.

The article analyzes the international legal norms on the right to education, in particular international acts governing relations between the state and educational institutions in the field of education; the normative legal acts adopted by Ukraine for the purpose of implementation of international norms into Ukrainian law are characterized; the influence of globalization tendencies on the processes taking place in the sphere of education is investigated; the tasks of the state in the field of support of development of education taking into account the international standards in this field are defined.

Keywords: higher education, right to education, state educational policy, international legal acts.

Постановка й обґрунтування актуальності проблеми. Після здобуття Україною незалежності сформувався стратегічний напрямок розвитку країни в галузі освіти, який визначає основні завдання держави щодо створення та реалізації програм співпраці з міжнародним співтовариством у сфері освіти, розробка ефективних засобів реалізації освітніх і наукових програм ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій і фондів, а також створення спільних освітніх центрів в інших країнах світу, укладання міжнародних договорів у сфері освіти.

Під час реалізації цих програм Україна ратифікувала багато міжнародно-правових актів, що регулюють право людини на освіту та гарантії реалізації цього права. Важливим завданням держави є імплементація цих документів у національне законодавство, що сприятиме розвитку освіти за міжнародними стандартами, покращенню якості навчання та підвищенню освітніх стандартів.

Вивчення міжнародно-правового регулювання права людини на освіту є важливим і виправданим потребами сьогодення. Ефективна діяльність кожної країни у сфері освіти залежить не лише від правильного виконання завдань уповноважених органів державної влади, що належать до їх компетенції, а й від якісної співпраці з іншими органами державного управління, у тому числі в рамках міжнародного співробітництва. Тому важливо аналізувати міжнародно-правові акти, які забезпечують право особи на освіту та містять гарантії реалізації цього права, враховувати міжнародні освітні стандарти при забезпеченні конституційного права на освіту в Україні [1, с. 16].

Аналіз наукових досліджень. Теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури виявив, що в Україні надається належна увага дослідженню проблеми державної освітньої політики, зокрема аналізу нормативно-правових актів, прийнятих Україною з метою імплементації міжнародних норм в українське право, а саме у працях В. Андрущенко, В. Бобрицької, Р. Вернидуба, А. Гуржія, В. Кременя, В. Лугового, В. Савельєва та ін.; аналізу підходу до феноменології та онтології гуманітарного виміру міжнародного права в працях таких вітчизняних вчених, як Т. Анцупова, В. Антипенко, Б. Бабін, М. Буроменський, М. Волошин, О. Задорожний, С. Ківалов, Т. Ківалова та ін. Проте в їх працях недостатньо розкрито аналіз міжнародно-правових актів інтеграції вищої освіти України до освітнього та наукового простору ЄС.

Метою даної статті є аналіз міжнародно-правових актів інтеграції вищої освіти України до освітнього та наукового простору ЄС.

Виклад основного матеріалу. В нашому дослідженні ми суголосні з визначенням В. Бобрицької дефініції «освітня політика» – це низка дій, спрямованих на досягнення цілей освітніх організацій та/або системи освіти [2; 3]. Так, «державна освітня політика» розуміється як низка дій держави, спрямованих на досягнення цілей освітніх організацій та/або системи освіти в цій державі.

Далі проведемо детальніше аналіз міжнародно-правових норм щодо права на освіту, зокрема міжнародні акти інтеграції вищої освіти України до освітнього та наукового простору ЄС.

Першим документом у напрямі

міжнародного співробітництва України у сфері освіти була Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття) [6], яка визначає ключові цілі формування та реалізації довгострокового співробітництва у сфері освіти, галузь освіти. Здійснювати ефективну діяльність з реалізації освітніх і наукових програм ЮНЕСКО та інших міжнародних організацій, фондів, створювати інші освітні центри в інших країнах, укладати міжнародні договори про визнання документів про освіту та кваліфікацію спеціалістів та співробітників.

Тому Україна ратифікувала низку міжнародних актів у сфері захисту прав людини, які безпосередньо стосуються встановлення та реалізації права на освіту. Документи визначають ключові стандарти прав людини, зокрема право на освіту. Імплементация міжнародно-правових норм до обов'язкового законодавства України здійснюється на підставі Конституції України та Закону України «Про міжнародні договори України» від 29 червня 2004 р. [5, с. 250].

Основними міжнародними документами з прав людини, які включають право на освіту, є Загальна декларація прав людини [7] (ст. 26) та Міжнародний пакт про економічні, соціальні та культурні права (ст. 13), які включають не лише права людини на освіту, а й гарантує реалізацію цього права.

До міжнародних документів, які встановлюють стандарти у сфері освіти та є дієвим механізмом захисту прав особистості, визначають основні напрями розвитку освіти в Україні відповідно до міжнародних та європейських стандартів, належать: Конвенція про захист прав людини та основоположних свобод; Конвенція про права дитини; Резолюція № 1 «Про нові завдання вчителів та їх підготовку»; Резолюція 874 919870 «Про якість і ефективність шкільної освіти»; Конвенція про професійну та технічну освіту; Рекомендації МОП/ЮНЕСКО щодо становища вчителів; Рекомендація про статус педагогічних кадрів у вищих закладах освіти; Рекомендація про розвиток освіти дорослих; Рекомендація 1123 (1990) «Про практичну допомогу в питаннях освіти в Центральній і Східній Європі»; Рекомендація 1248 (1994) «Про освіту для обдарованих дітей; Міжнародна стандартна класифікація освіти; Декларація про вищу освіту для XXI століття та ін.

Зі змісту цих міжнародних документів можна зробити висновок, що вони є фундаментальним, єдиним орієнтиром для всіх держав-членів міжнародних організацій у створенні власного законодавства у сфері освіти. Підкреслюючи соціальну цінність освіти, слід звернути увагу на пріоритетність розвитку України у сфері захисту прав дітей, у тому числі права на освіту. Фактично

Україна бере участь у всіх ініціативах ООН щодо захисту прав та освіти дітей. Це підтверджується підсумковим документом спеціальної сесії у справах дітей Генеральної Асамблеї ООН «Світ, сприятливий для дітей», підписаним Кабінетом Міністрів України 10 травня 2002 року.

У цьому документі визначено основні пріоритети держави, одним із яких є забезпечення можливості здобуття якісної освіти. У контексті досліджуваної теми важливою є позиція І. Мищака про те, що Україна протягом багатьох десятиліть є прихильником уніфікації системи вищої освіти та визнання дипломів про вищу освіту в європейському регіоні. Такі ініціативи реалізуються під егідою ЮНЕСКО, їх результати знайшли відображення у підготовці та прийнятті кількох конвенцій [8, с. 166].

Підтримку цієї позиції вбачаємо у прийнятих нормативних документах щодо уніфікації європейської освіти, розроблених під керівництвом ЮНЕСКО. Прикладом є Конвенція про визнання кваліфікацій, пов'язаних з вищою освітою в Європейському регіоні від 11 квітня 1997 р. [4, с. 45].

Одним з основних положень Конвенції був принцип, згідно з яким кожна сторона розглядатиме як доступ до програм своєї системи вищої освіти кваліфікацію, присвоєну іншими сторонами, якщо загальні умови доступу на території сторони, яка надає, суттєво не відрізняються від загальні умови доступу на територію сторони, в якій вимагається визнання кваліфікації.

Важливою умовою Конвенції було визнання періодів навчання, закінчених у рамках програми вищої освіти, і території іншої сторони. Відповідно до положень Конвенції визнання на території однієї сторони диплома про вищу освіту, виданого на території іншої сторони, дає можливість подальшої освіти в системі вищої освіти, включаючи складання відповідних іспитів та/або підготовку дисертації для докторського ступеню; використання вчених звань відповідно до законів і нормативних актів респондента або юрисдикції респондента.

Разом з тим Конвенція полегшує доступ до ринку праці відповідно до законодавчих норм будь-якої держави-учасниці. Це призвело до закріплення правової бази для мобільності європейських спеціалістів вищої освіти на ринку праці. При вивченні питань міжнародних стандартів у сфері освіти слід звернути увагу на тлумачення права особи на освіту Європейським судом з прав людини. Це пов'язано з різним ставленням до освіти та виховання в різних країнах Європи, виходячи з традицій власних систем освіти [9, с. 10].

Як уже було зазначено, відповідно до ст. 2 Першого протоколу до Конвенції про захист прав людини і основоположних свобод,

зазначено, що держава, виконуючи будь-яку зі своїх функцій у сфері освіти та навчання, поважає право батьків надавати таку освіту та підготовку в відповідно до їхньої релігії та світогляду. Тому, якщо держави-члени Ради Європи планують ввести в національну систему освіти деякі нові предмети, особливо релігійні, необхідно враховувати деякі правові позиції Європейського суду з прав людини.

Наприклад, Європейський суд з прав людини підкреслив важливу роль освіти в демократичному суспільстві та вказав на положення мистецтва. Стаття 2 Протоколу I до Конвенції з прав людини гарантує плюралізм в освіті. Ця можливість є життєво важливою для демократичного суспільства. Враховуючи могутність сучасної держави, ця мета має досягатися насамперед через державні навчальні заклади [9, с. 72].

Висновки. Таким чином, міжнародні стандарти у сфері освіти в Україні надають можливості міжнародного співробітництва для забезпечення включення національної освіти в міжнародний освітній процес, у тому числі рівну реалізацію прав, можливостей та умов освіти для всіх, що стало одним з основоположних напрямів становлення соціальної, правової, демократичної держави.

Оскільки Україна є учасницею основних конвенцій у сфері освіти та конвенцій ООН, то в рамках міжнародного співробітництва у національному законодавстві розроблено та прийнято численні нормативно-правові акти для забезпечення права особи на освіту. Міжнародні стандарти освіти є як обов'язковими, так і рекомендованими. Проте, коли в Україні розробляється законодавство у сфері освіти з урахуванням усіх міжнародних норм, головним завданням України є дотримання міжнародних стандартів та повна гарантія права особи на освіту.

Джерела:

1. Бабин І. І. Вища освіта України і Болонський процес: стан, проблеми, перспективи. Шляхи модернізації вищої освіти в контексті євроінтеграції: Мат. регіонального наук.-практ. семінару / за заг. ред. Г. В. Терещука. Тернопіль: Вид-во ТНПУ ім. В. Гнатюка, 2008. С. 16-19.

2. Бобрицька В. І. Аксиологічний дискурс ідеї педагогічної освіти в контексті запитів об'єднаної Європи. Освітня політика: філософія, методологія, практика / За ред. Є. М. Суліми, В. П. Андрущенка: Мін-во освіти і науки України, НПУ імені М. П. Драгоманова. Тематичний випуск: збірник наукових статей. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2014. С. 156-160.

3. Бобрицька В. І. Аксиологічний дискурс ідеї університетської освіти в контексті процесів глобалізації та євроінтеграції. Людські цінності і толерантність у сучасному світі: міжконтинентальний діалог інтелектуалів: міжнарод. наук.-практ. конф., 16 листопада 2011

р.: зб. матеріалів. К.: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2011. С. 43-48.

4. Валеев Р. Г. Освітнє право України: навч. посіб. Луганськ: Луганськ. правова фундація, 2011. 287 с.

5. Громовенко К. В. Сучасні міжнародні стандарти реалізації права на вищу освіту. Право та державне управління. Збірник наукових праць. 2019. № 2 (35). С. 250-257.

6. Державна національна програма «Освіта» (Україна XXI століття): Кабінет Міністрів України; Постанова, Програма, Заходи від 03.11.1993 № 896 // Офіційний веб-портал Верховної Ради України. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/896-93-п>

7. Загальна декларація прав людини: Міжнародний документ № 995_015 від 10.12.1948 р., ООН. URL: http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/995_015

8. Мищак І. М. Нормотворча діяльність ООН щодо забезпечення права людини на освіту та імплементація цих норм в Україні. Правничий часопис Донецького університету. 2013. т. № 2. С. 164-172.

9. Про ратифікацію Конвенції про визнання кваліфікації з вищої освіти в Європейському регіоні: Закон України від 03.12.1999 р. № 1273-XIV // Відомості Верховної Ради України. 1999. № 51. Ст. 459.

10. Процька С. М. Правові засади формування професійних компетентностей бакалаврів філологів в умовах комп'ютерно орієнтованої освіти. Формування державної освітньої політики: філософські, теоретичні та прикладні аспекти / за ред. В. П. Андрущенка. Мін-во освіти і науки України, Нац. пед. ун-т імені М. П. Драгоманова. Тематичний випуск: збірник наукових статей. Київ: Вид-во НПУ імені М. П. Драгоманова, 2016. С. 124-127.

11. Процька С. М. Характеристика нормативно-правової бази проблеми формування професійних компетентностей майбутніх філологів в умовах комп'ютерно орієнтованої освіти. Матеріали IV Всеукраїнської науково-практичної конференції молодих учених «Наукова молодь-2016» (м. Київ, 15 грудня 2016 р.) URL: http://conf.iitl.gov.ua/Conference.php?h_id=14

12. Процька С. М., Муха Л. В. Законодавчі механізми європейських країн щодо запровадження інформаційно-комунікаційних технологій в освіту. Матеріали наукової конференції «Молода наука – 2020: соціально-освітні розвідки» (м. Київ 20 травня 2020 р.) Київ: Вид-во «Гілея», 2020. С. 49-50.

13. Bobrytska V. I. Modern state policy of Ukraine in the area of higher education: peculiarities of normative and legal regulation. Materials of X International Scientific-Practical Conference «Modern European Science». Publishing House «Education and Science» s.r.o. (30.06-07.07.2014 p.). P. 60-63.

14. Bobrytska, V., Luzik, E., Reva, T., Spitsin, Y., & Akmaldinova, V. (2020). Involving stakeholders in shaping educational legislation and policy in Ukraine. European Journal of Educational Research. Vol. 9. Iss.

3. P. 1189–1200. (July 2020). <https://doi.org/10.12973/eu-jer.9.3.1189>